

Fig. 264.
Munkestenen
ved Rättvik kirke.

må Befolkning og Myndigheder kunne erklære sig tilfredse.

Ved Indgangen til Kirkegården står en Mindesten, der kaldes Munkestenen (se Fig. 264), og som stammer fra Begyndelsen af 1500-erne. En Dansker standser uvilkaarligt op, fordi der fortælles sære Frasagn om den. Den skal være sat til Minde over en Munk, der blev stukket ned af Kirkefolket til Straf for, at han skulle have stået i Ledtog med Danskerne og under en Gudstjeneste havde udstrakt sin Prædiken så længe, at Danskerne fik Tid til at overfalde Dalarfolkene inde i Kirken.

Nuomstunder spindes der ikke Rænker imod Danske i Dalarn; vi, som besøger Landsdelen, føler, at vi er hjerteligt velkomne, og i alt det oprindelige og alt det nye i de grønne Kirkegårde finder ikke mindst kirkegårdsinteresserede et frodigt Studieobjekt.

Tidligere partier af nærværende artikel findes på følgende sider: 45-48, 59-60, 69-71, 80-84, 92-93, 105-7, 118-19. Fig. 170 er fejlagtigt opgivet som værende fra Store-Tuna gamle kirkegård, — skal være Norra kgd.

Några tankar om urnlundarna och deras anläggning

Föredrag på Eldbegängelsedagen i Varberg den 7. augusti 1949
av kyrkogårdsföreståndare Hilding Claesson

För några år sedan ombads jag av kyrkorådet i en nordsvensk stad att tillsammans med kyrkorådet diskutera vissa områdets lämplighet för utvidgning av stadens kyrkogård. I samband med diskussionen härom kom även frågan om en urnlund på tal. Det visade sig då att man anlagt några urngravar alldeles invid kyrkans södervägg utan att minsta hänsyn tagits till enklaste estetiska krav. Hela den lilla anläggningen var endast baserad på en princip: En urngrav skall vara så liten som möjligt. Någon kontroll över gravvårdarna, deras storlek och utform-

ning hade icke förekommit och resultatet hade blivit ungefär som om en stenhuggare lassar utav ett parti gravvårdar och lägger dem tillrätta, så att folk kan se dem ordentligt. När jag pekade på det felaktiga så var det någon i sällskapet, som icke tyckte om kritiken.

Urngravarna vid kyrkan hade fått en viss popularitet därför att de låg centralt inne i staden. Det var lättare att nå dem än att gå den avsevärt längre vägen ut till kyrkogården, och nu anderade kyrkorådet på att lägga ut en urnlund över en stor och vackrar gräsmatta på den gamla

och omfångsrika — nu nerlagda — kyrkogården runt kyrkan. Idén var god, och jag föreslog, att man skulle behålla den öppna gräsmattekaraktären och med låga hällar i gräset samt stora (2×2 meter) gravplatser. Desamma skulle avgränsas från varandra med plattgångar. Men då fick jag mothugg af den förut omnämnde. Det går väl inte ann att hitta på något dyligt. Eldbegängelseformen betyder, att man kan spara på utrymmet, och då skall det sparas, menade han. Jag var av motsatt åsikt och ansåg, att man måste taga hänsyn till omgivningen — inte minst i detta fall.

Jag vill inte påstå, att engelsmännen hänge sig åt kollektiva tankegångar, då de strör ut asken över en (i de flesta fall ohuggen) gräsmatta, och där askan snabbt förintas tack vare det fuktiga klimatet. Däremot förefallar de tyska strävandena att vara starkt kollektivt betonade. Jag minnes bland annat ett tyskt förslag från 1907 eller 1909 i form av en stor, rikt planterad ättehö, som försetts med ett ståtligt monument, och under detta en jättestor gjuten grop dit askorna från den ena generationen efter den andra skulle hållas ner genom små luckor.

Ett nyare förslag av den nazistiska stadsträdgårdsdirektören i Berlin, *Josef Perll*, visar en försänkt nordisk löväng om c:a tre tunnlands storlek, till formen rund och omgiven av en hög mur och från vars insida gick ut tätt med lamellmurar. På ången beräknades, att årligen c:a 6000 askor skulle strös ut, och på murarna skulle varje år huggas in lika många namn. Nog får man säga, att det var kollektivismen i sin prydno. Hade projektet förverkligats, så är jag övertygad om, att det för de flesta människor hade blivit en tröstlös historia. Jord hade man emellertid sparat, och billigt hade det också blivit. Om vi för att taga ett exempel kunnat genomföra en sådan ordning i en stad som Lund, så skulle kost-

naderna för kyrkogårdsförvaltningen gått ner till någonstädes mellan en femtedel och en åttondedel av den nuvarande kostnaden. Men skulle människorna vara nöjda med en sådan anordning, även om det ingenting kostade? Jag har svårt att tro det. För den enskilda människan bleve det sannolikt, som den danske billedhugaren *Westergaard* i Vore Kirkegaard s. 112 skriver: »selvudslettende«.

För oss kyrkogårdsmän, som dagligen har att göra med sörjande medmänniskor, bliva perspektiven helt annorlunda än för dem, som sätta sig vid ritbordet för att skapa en estetiskt tilltalande urnlundsbild varest människorna helt och hållet underordnas reglementen och detaljrika föreskrifter. Det är givet, att dylika föreskrifter måste finnas, men det är lika nödvändigt att finna den gyllene medelvägen, om man vill undgå just det *selvudslettende*. Jag måste därför hävda, att i de medelstora och mindre städerna samt på landsbyggdens kyrkogårdar bör icke urngraven (familjegraven) tages för liten. Redan den på 1 kvadratmeter, reagerar folk emot — särskilt i södra Sverige. Man vill ha en jordbit så stor, att man kan plantera några blommor, och man vill putsa och kratta. Den viljan är djupt rotad hos människan. Personligen har jag i de flesta fall föreslagit urngravar med en storlek 1:5×1:5 meter eller 2:25 kvadratmeter. Jag vet, att många reagerar och säger, att det är slöseri, men jag har en alldeles bestämd känsla av, att en smula generositet på detta område befrämjar eldbegängelserörelsen. Alltför snäva bestämmelser motarbetar densamma.

En viktig sak är också urnlundarnas och urngårdarnas belägenhet framförallt i samhällen med stora avstånd. Kyrkogårdsföreståndaren *Carl Fredby* i Karlskoga var inne på detta spörsmål i IGNIS. Tack vare att man anlagt rikligt med urngravar på Skogskyrkogården i Karlskoga (belägen nära stadscentrum) har

eldbegängelsefrekvensen ökat. Det är tydligt, att vi har en grupp av människor, för vilka jordbegravning eller eldbegängelse *icke* spelar någon avgörande roll. Det avgörande är möjligheten att på ett enkelt och bekvämt sätt kunna besöka och vårda sina nära och käras gravar. Att cykla kanske en halvmil orka de inte — att åka bil, buss eller spårvagn så ofta de önska, ha de antingen inte råd till eller förhända inte tid till. Därför anser jag det önskvärt, att gamla kyrkogårdsarealer inne i städernas centrum tages i bruk till urnlundar och urngårder. Men det är inte nödvändigt att göra gravplatserna alltför små.

På dessa gamla kyrkogårdars ofta plana områden skulle vi nog ha nytta av att studera den brittiska krigsgravkommisionens grepp om växtmaterialet där dessa kyrkogårdar äro som bäst. Gravvårdarna äro enhetliga, men rabatternas blomsterflor och de sammetsmjuka gräsremorna mellan rabatterna med här och var inplanterade träd skapar en mjukare, mänskligare och mera levande bild än om anläggningen endast representerat det arkitektoniska kunnandet, som just på krigsgravarnas område firat triumfer i massverkan.

Och varför inte låta stadsplanerarna foga in en urnlund här och var i storstädernas bostadskvarter. Det är visst inte nödvändigt med den bästa marken. Med kunnsighet och kärlek till uppgiften kan vackra ting skapas särskilt som det härvidlag icke behöver tagas hänsyn till några sanitära risker för en näraliggande bostadsbebyggelse. I många av våra svenska städer och samhällen finnas naturområden, som äro utomordentligt lämpliga till sådana urnlundar, t. ex. backslutningar med sparad vegetation, bergpartier etz. Visserligen går det inte att med framgång forma om sådana områden efter linjal och vinkelhake, men det är enbart lyckligt, låt vara att Kungl. Byggnadsstyrelsen

måste nöja sig med mycket löst planerade förslag. En anläggning av denna art skall älskas fram precis som konstnären med penseldrag efter penseldrag fullbordar sin tavla, och som inte med säkerhet bliver precis, som han tänkte från början, därför att belysningen under tiden skiftat karaktär.

Den som sysslar med en sådan anläggning, bör nämligen vara lyhörd för de goda förslag, som komma fram under utbyggnadstiden. Och dessa förslag komma många gånger från dem, som höra till de stilla i landet. Ett samtal kan ge en vision av något vackert — något ändamålsenligt. Den som känner sin styrka griper möjligheten — den som är sig själv nog förkastar den. I en sådan urnlund kan man inte peka på möjligheten att spara mark. Men man kan något, som är vida nödvändigare. Man kan låta människan komma till sin rätt. Med vett och sunt förnuft kan man göra generösa reglementen — reglementen där god vilja och samarbetsmöjlighet finnes.

Den förut nämnde danske Westergaard har skrivit något om kyrkogårdens gravvårdar, som mångt och mycket täcker mina åsikter beträffande den önskvärda utvecklingen: »Vore Kirkegaard kan kun blive sande, naar vi naar frem til individuelle Gravminder, der fortæller om *Mennesker* og *Menneskeand*. Derfor maa der Oplysning til; Folk maa oplyses om, at de Gravminder de rejser, er vores eget Eftermæle, og de skal tale til vore Efterkommere om, hvad vi var som *Mennesker*.

Om vor Tids Gravsten blev af denne Art, vilde det nok være fuldkommen underordnet, om de havde forskellig Højde, om nogen var af Marmor, andre Granit eller Træ. Da blev det Gartnernes Opgave — ligesom Arkitekten gjorde det med Husene: at bygge dem op over det indre Liv, der var i Huset — saaledes skulle vi bygge Kirkegaarden op omkring talende Gravminder«.